

ГОДИШЕН ДОКЛАД

за 2014 г.

**на Междуведомствената комисия за експортен
контрол и неразпространение на оръжията за масово
унищожение към министъра на икономиката**

в изпълнение на

**чл. 12, т. 13 от Закона за забрана на химическото
оръжие и за контрол на токсичните химически
вещества и техните прекурсори**

Въведение

Настоящият годишен доклад съдържа информация за дейността на Междуведомствената комисия за експортен контрол и неразпространение на оръжията за масово унищожение към министъра на икономиката (Междуведомствената комисия) в ролята ѝ на Национален орган за изпълнение на задълженията на Република България по прилагане на Конвенцията за забрана на разработването, производството, натрупването и употребата на химическо оръжие и за неговото унищожаване (Конвенцията) в изпълнение на чл. 12, т. 13 от Закона за забрана на химическото оръжие и за контрол на токсичните химически вещества и техните прекурсори.

Конвенцията е подписана на 13 януари 1993 г. в Париж от около 160 държави, сред които и България, която ратифицира Конвенцията със закон през 1994 г. Страната ни е една от първите държави от Източна Европа, ратифицирала Конвенцията, като участва в работата на Подготвителния комитет за създаване на международна организация за забрана на химическите оръжия в Хага, Нидерландия. Конвенцията влиза в сила на 29 април 1997 г.

Основни принципи на прилагане на Конвенцията:

- **Универсалност**

Планът за действие за насърчаване на универсалността на Конвенцията е приет през 2003 г. Най-важните елементи от него са свързани с ефективното подпомагане и координация на изпълнението му чрез подкрепа на държавите в готовността им да се присъединят към Конвенцията, провеждане на двустранни и регионални семинари и работни срещи, оказване на съдействие за създаване на национално законодателство и Национален орган, международно сътрудничество с държави, които вече са членове на ОЗХО, предприемане на мерки за повишаване на информираността, насочени към подходящи аудитории и др.

Към настоящия момент 190 държави са подписали и ратифицирали Конвенцията, Мианмар и Израел все още не са я ратифицирали, а четири държави: Ангола, Египет, Северна Корея и Южен Судан не са я подписали.

- **Разоръжаване**

Главната задача на ОЗХО е прилагане на пълна забрана върху разработването, произвеждането, придобиването, съхраняването, предаването и употребата на химическо оръжие, в т.ч. борба с вътрешни безредици като метод за водене на война. Държавите-членове на ОЗХО се задължават да унищожат наличните си запаси от химически оръжия (включително изоставено на територията на друга държава-член), както и обектите за тяхното производство.

Осем държави-членове (държава А (предполага се Южна Корея), Албания, Индия, Ирак, Либия, Руската федерация, САЩ, Сирия) са декларирали притежание на химически оръжия (Категория 1) и съоръжения за тяхното производство. По данни към м. април 2015 г. в Албания, Индия, Либия, държава А и Сирия унищожаването на химически оръжия от тази категория е завършило, в Русия – на 87% е приключено, в САЩ – на 90% е приключено, в Ирак – предстои да започне. В процеса на унищожаване държавите са длъжни да гарантират безопасността на хората и опазването на околната среда.

По данни на ОЗХО към месец март 2015 г. са унищожени 87.64 % от всички деклариранни в световен мащаб химически оръжия (88.52% от Категория 1 и 56,82 % от Категория 2), като това е доказано чрез изпълнение на разпоредбите на Приложението за проверка на Конвенцията.

През септември 2013 г. СС на ООН одобри приетият от ОЗХО график за унищожаване на над 1000 тона химически оръжия в Сирия до средата на 2014 г. Унищожаването бе акцент в дейността на ОЗХО през изминалата година. Данните към 9 февруари 2015 г. включват както унищожените на място, така и прехвърлените за унищожаване количества извън Сирия.

Химически оръжия	Деклариранни количества, кг	Унищожени количества, кг	Унищожени химически оръжия, %
Категория 1	1 046 981	1 046 981	100.0%
Категория 2	261 040	234 436	89.8%
Общо	1 308 021	1 281 417	98.0%

Източник: www.opcw.org

Информация за технологията, по която се извършва унищожаването в САЩ и Русия е достъпна на <http://www.opcw.org/our-work/demilitarisation/destruction-technologies/>.

• **Неразпространение на химическите оръжия**

Прилагайки разпоредбите на Приложението за проверка (Дейности, незабранени от Конвенцията) са проведени следните инспекции на деклариранни производствени предприятия:

1. производство на химически вещества от Списък 1 на Конвенцията само за изследователски, медицински, фармацевтични или защитни цели в конкретни количества за тези цели, при спазване на изискванията на чл. VI;
2. производство, преработване и употреба на химически вещества от Списък 2 на Конвенцията, при спазване на изискванията на чл. VII;
3. производство на химически вещества от Списък 3 на Конвенцията, при спазване на изискванията на чл. VIII;
4. други производства на органични химически вещества, включително такива, съдържащи фосфор, сяра и/или флуор, при спазване на изискванията на чл. IX.

Химически вещества по принадлежност към списъците на Конвенцията	Държави-членове, обявили производствени предприятия	Брой извършени инспекции
Приложение 1	23	248
Приложение 2	36	657
Приложение 3	34	394
Други органични производства	80	1 300
Общо		2 599

данни към 30 април 2015 г., Източник: www.opcw.org

• **Оказване на помощ и защита при използване на химическо оръжие**

Очакваният резултат от инспекционния механизъм на ОЗХО при постигане на универсалност предвижда гаранции, че съществуващите запаси от химически оръжия ще бъдат унищожени и че токсичните химически вещества и техните прекурсори ще бъдат контролирани така, че да не могат да бъдат отклонени за използване като химически оръжия.

Всяка държава-член на ОЗХО има право да поиска съдействие в случай, че срещу нея са използвани химически оръжия или е застрашена от подобни действия, предприети от друга страна. ОЗХО подкрепя правото на всички държави да разработват средства за защита от химически оръжия, като се включва активно в обмена на научна информация за тези разработки.

Техническият секретариат поддържа достъпна информация за различните способности за защита срещу химически оръжия, оказва сътрудничество за развитието и подобряването на националните програми за защитни цели.

Основните елементи в защитата срещу химически оръжия са физическа защита, идентифициране, обезвреждане, както и отчитане на фактора „унищожаване на околната среда“. Защитата срещу химическите оръжия се изразява в предпазване на дихателните пътища и използване на специални укрытия. Идентифицирането е от жизненоважно значение за определяне на рисковете и възможностите за обезвреждане на химически оръжия. Обезвреждането би могло да намали ефекта от токсичността на химическите вещества и нанесените от тях вреди, ако не са необратими. При осъществяване на посочените дейности се спазват правила за безопасността на хората и опазването на околната среда.

• **Международно сътрудничество за използване на химията за мирни цели**

Международното сътрудничество се насърчава в много области: спонсориране на химически изследвания, оказване на правна помощ, развиване и подобряване на капацитета на научни лаборатории, провеждане на специализирани обучения.

Изпълнението на програмите за подпомагане повишават обхвата на дейност на ОЗХО в полза на мирното използване на химическата наука. Провежданите стажове предоставят специализирано обучение по прилагане на промишлени практики и развитие на умения особено за представители на държави, чиито икономики са в преход. Индустриалните стажове и изследователските проекти дават възможност за запознаване с методологията на прилаганите най-добри практики в областта на безопасното управление на химически вещества.

Кратка характеристика на програмите:

- Програма за асоцииране (Associate Programme) – улеснява изграждане на капацитет, осигуряващ прилагането на Конвенцията на национално ниво, насърчава добрите практики в химическите производства и прилагане на мерки за осигуряване на безопасност;
- Курсове за развитие на аналитични умения – подпомага аналитични специалисти в областта на химията в практическия опит за анализ на химически вещества, свързани с прилагане на Конвенцията;
- Програма за финансово подпомагане при провеждане на конференции - улеснява обмена на научна и техническа информация по определена тематика;

- Програма за подкрепа на изследователски проекти – насочена към по-малки по мащаби изследователски проекти в целеви страни с цел развитие на научните и технически познания в областта на химическата наука за промишлени, медицински, селскостопански, научноизследователски и други мирни цели;
- Програма за предоставяне на възможност за провеждане на научни изследвания в развити държави;
- Програма, насочена към подобряване на техническата компетентност на служителите в лабораториите, ангажирани с химически анализ и мониторинг;
- Програма „Обмен на оборудване“, предназначена за академични институции в развиващите се страни;
- Програма „Химическа безопасност и сигурност“, създадена за малки и средни предприятия и свързана с предприемане на мерки, насочени към безопасността и управление на сигурността;

През 2014 г. финансова подкрепа от ОЗХО получи за втори пореден път Симпозиума по електрохимия, който се проведе през юни 2015 г. в Правец.

Информация за предстоящите програми е публикувана на <http://www.opcw.org/our-work/international-cooperation/capacity-building-programmes/>, може да бъде получена и при запитване на e-mail icb@opcw.org.

• Мероприятия, инициирани от ОЗХО, насочени към представителите на Националните органи на държавите-членове

Националните органи на всички държави-членове на ОЗХО участват в провеждането на Годишни срещи в Хага, Кралство Нидерландия. В края на ноември 2014 г. се проведе *Шестнадесетата годишна среща на Националните органи* и Симпозиум по безопасност и сигурност на химическата индустрия,, като тематичният фокус на годишната среща бе насочен към представянето на добри практики и преодоляване на различни несъответствия в националните законодателства по отношение на ефективното управление на безопасното използване на химически съединения (извън тези, попадащи в обхвата на КЗХО) в индустрията и научните изследвания (предотвратяване на промишлени и транспортни инциденти и аварии) и от друга страна повишаване на сигурността в тази област, изразяваща се в прилагането на мерки по недопускане на попадането на токсични химически вещества и техните прекурсори в ръцете на терористични организации и лица.

Темата е особено актуална на фона на активизиране на опитите и заплахите за терористични действия от Ислямска държава и Ал-Кайда и географското разширяване на риска от извършването на терористични действия.

В редица държави са въведени мерки за повишен контрол и оценка на риска на различни продуктови групи химически вещества с възможна употреба за производството на импровизирани взривни устройства, представляващи висока опасност при транспортиране, използвани в селското стопанство (пестициди и торове) и за ветеринарни цели, силно токсични индустриални химически вещества и др. Задължението за прилагането на тези мерки

от индустрията и научната общност варират от нормативно определени изисквания до доброволни такива.

Допълнителен риск представляват и кибер-атаки по отношение на производствени технологии. Резултатите от химическа атака могат да има неизмерим негативен ефект както върху човешкото здраве и околната среда, така и върху индустриалната инфраструктура, обществената сигурност и икономиката като цяло.

Подчертана бе необходимостта от повишаване на информираността и съпричастността на химическата индустрия и научно-изследователската общност и доброволното въвеждане на добри практики (въвеждането на химическата безопасност и сигурност като задължителна дисциплина в средното и висше образование, засилен пропускателен режим на „чувствителни“ производства и лаборатории, инвентаризационни софтуерни системи, етичен кодекс на химика, използване на заместващи безопасни химични производства и др.).

Държавите-членове на ОЗХО са разпределени в пет групи на регионален принцип: Африка, Азия, Източна Европа (в която участва Република България), Латинска Америка и Карибски басейн, Западна Европа и други държави, Националните органи по прилагане на Конвенцията на всяка от които, провеждат регулярни годишни срещи на ротационен принцип.

През май 2014 г. Армения бе домакин на *Тринадесетата среща на Националните органи от Източноевропейската регионална група* на ОЗХО. Основен акцент на мероприятиято бе разработената от ОЗХО система за сигурен обмен на данни (SIX), която позволи подаването на годишните декларации на държави-членове по електронен път, като получените данни автоматично се извличат и съхраняват в електронната система на ОЗХО (Verification Information System). Представители на Министерството на икономиката участваха успешно в тестването на *пилотния проект*. Стартирането на *Фаза 1* (през третото тримесечие на 2014 г.) от практическото използване на системата подобри навременното получаване на декларациите на държавите-членове в ОЗХО. До настоящия момент само 21 от 190-те държави-членове са използвали системата, сред първите от които - България. От представените в Източноевропейската регионална група държави само България, Естония, Латвия, Словения, Полша, Унгария са подали декларациите си чрез системата. Предстоящата *Фаза 2* на проекта ще предостави възможност за обмен на информация, свързана с данни от проверки, доклади от инспекции, документи, свързани с международно сътрудничество и оказване на помощ и защита.

В Хага през октомври 2014 г. бе проведен курс за представители на Националните органи на държавите-членове на ОЗХО – мероприятиято беше фокусирано върху практически казуси, свързани с описаната по-горе тематика. Бяха разгледани над 30 учебни казуса с примерни данни от производствени предприятия и търговски компании с цел преценка на декларируеми дейности и изготвяне на проект на декларации по предоставените данни.

През 2014 г. представител на Агенция „Митници“ взе участие в курс за митническите органи в Черна гора.

В областта на *международното сътрудничество и обмен на информация*, Междуведомствената комисия провежда консултации с представители на Техническия секретариат и с представители на Националните органи на други държави-членове.

Информация за предстоящи събития по линия на ОЗХО, както и актуални обяви за работа в ОЗХО, се публикуват регулярно на интернет страницата на Междуведомствената комисия www.exportcontrol.bg.

Национални мерки за изпълнение на Конвенцията

Всяка държава-член на ОЗХО има задължението да приеме и да прилага национално законодателство за контрол на токсичните химически вещества и техните прекурсори, както и да създаде Национален орган по прилагането на Конвенцията.

България е приела национално законодателство в изпълнение на Конвенцията. В началото на 2015 г. бе приет закона за изменение и допълнение на закона за забрана на химическото оръжие и за контрол на токсичните химически вещества и техните прекурсори (ЗЗХО, *Обн., ДВ, бр. 8 от 28.01.2000 г., изм., бр. 82 от 16.10.2009 г., в сила от 16.10.2009 г., изм. бр. 14 от 20.02.2015 г.*). С влизането на изменението в сила бе постигнато прецизиране на съществуващите разпоредби, отнасящи се до осъществяване на външнотърговски и производствени дейности с такива вещества и по-специално редът и условията за издаване на съответните документи за износ, внос и трансфер на токсични химически вещества и техните прекурсори. В резултат бе постигнато еднозначно тълкуване на текстовете на закона от страна на бизнеса и контролните органи. Приетите изменения и допълнения на ЗЗХО наложиха и съответните промени в Наредба № 16-437 от 04.05.2007 г. за условията и реда за извършване на дейности с токсичните химически вещества и техните прекурсори на министъра на икономиката и енергетиката (*Обн. бр. 40 от 2007 г., изм. бр.18 от 23.02.2013 г., бр. 39 от 29.5.2015*).

В страната ни са въведени административни практики по прилагането на разпоредбите на европейското и националното законодателство в областта на контрол на токсичните химически вещества и техните прекурсори, попадащи в обхвата на Конвенцията:

- Регламент (ЕО) 428/2009 с последните му изменения и допълнения;
- Закон за експортния контрол на продукти, свързани с отбраната, и на изделия и технологии с двойна употреба (*Обн., ДВ, бр. 26 от 29.03.2011 г., в сила от 30.06.2012 г., изм. и доп., бр. 56 от 24.07.2012 г., в сила от 24.07.2012 г., бр. 93 от 27.11.2012 г., бр. 9 от 31.01.2014 г., в сила от 31.01.2014 г., изм., бр. 14 от 20.02.2015 г.*)
- Правилник за прилагане на Закона за експортния контрол на продукти, свързани с отбраната, и на изделия и технологии с двойна употреба (*обн., ДВ, бр. 57 от 26.07.2011 г., в сила от 30.06.2012 г., изм. и доп., бр. 68 от 04.09.2012 г., бр. 96 от 05.11.2013 г.*);
- Постановление на Министерския съвет № 216 от 05.08.2014 г. (*Приложение № 1 за приемане на Списък на продуктите, свързани с отбраната и Приложение № 2 за приемане на Списък на изделията и технологиите с двойна употреба, които подлежат на контрол при внос*).
- Постановление на Министерския съвет № 272 от 30.10.2012 г. за изменение и допълнение на Постановление № 91 на МС от 9.04.2001 г. за утвърждаване на Списък на

държавите и организациите, спрямо които Р България прилага забрана или ограничения върху продажбата и доставките на въоръжение и свързаното с него оборудване, в съответствие с резолюции на Съвета за сигурност на ООН и решения на Европейския съюз и на Организацията за сигурност и сътрудничество в Европа (Обн., ДВ, бр. 37 от 2001 г.; посл. изм. бр. 49 от 2012 г.);

- Наказателен кодекс (посл. изм. 2015 г.).

Съгласно чл. 12 от ЗЗХО, **функциите на Националния орган са свързани с:**

- предоставяне на първоначалните декларации на страната ни по отношение на отсъствието от територията на Р България на химически оръжия и на обекти за тяхното производство (до 30 дни след влизането на Конвенцията в сила);
- одобряване и предоставяне годишните декларации на страната ни за изминали и планирани дейности с токсични химически вещества и техните прекурсори, посочени в приложенията, както и данни за други органични химически производства;
- осигуряване на безпрепятственото провеждане на инспекции на територията на страната на декларираните производствени предприятия;
- представяне Националната програма за защитни цели на Р България и др.

Дейности с токсични химически вещества:

I. Производствена дейност

Съгласно ЗЗХО и Наредба 16-437 предприятия, извършващи производствени дейности с посочените вещества, подлежат на регистрация в Междуведомствената комисия. Регистрацията е за срок от три години, като всяка следваща регистрация се извършва за същия срок.

На регистрация подлежат предприятия, които:

- произвеждат химически вещества от Приложение 1 за цели и в количества, незабранени от Конвенцията;
- извършват производство, преработване и употреба на химически вещества от Приложение 2 над определени количествени прагове в зависимост от техния вид;
- произвеждат което и да е вещество от Приложение 3 в количество над 30 т;
- произвеждат чрез синтез на органични химически вещества извън приложенията, съдържащи фосфор, сяра или флуор в количество на произведеното вещество над 30 т;
- произвеждат чрез синтез на органични химически вещества извън приложенията в общо количество над 200 т.

Към настоящия момент пет от регистрираните пет предприятия подлежат на инспекция. Две от тях употребяват вещество от Приложение 2 и произвеждат органични химически вещества извън приложенията на Конвенцията, включително такива, съдържащи фосфор, сяра или флуор, като това ги определя като инспектируеми по двата режима. Две предприятия произвеждат само органични химически вещества и едно произвежда органични химически вещества, съдържащи сяра.

Предприятията, извършвали посочените дейности, декларират пред Националния орган вид, количества, цели на производствата, както и друга допълнителна информация за

предходна календарна година, а така също и планирани производствени дейности с вещества от приложения 2 и 3 за следващата календарна година. Други органични производства, включително такива, съдържащи фосфор, сяра или флуор на територията на страната ни са: производство на пропилен, метил третичен бутилов етер, динатриев-етилен-бис-дитиокарбамат, фталов анхидрид, малеинов анхидрид, тиамулин хидроген фумарат, тилозин фосфат, тилмикозин, тилозин тартарат, тиамулин база. Те намират приложение във ветеринарната медицина, като защитни препарати за селското стопанство, в производството на органични разтворители, в лако-бояджийската промишленост и други.

II. Търговска дейност

Химическите вещества от Приложение 1 на ЗЗХО са включени в Списъка на продуктите, свързани с отбраната (Приложение 1 на ПМС 216). Химическите вещества от Приложения 2 и 31 на ЗЗХО са включени в Приложение 1 на Регламент (ЕО) 428/2009 с последващите го изменения и допълнения.

През 2014 г. износ, трансфер и внос на химически вещества от Приложение 1 на ЗЗХО, както и износ и трансфер от територията на Р България на вещества от приложения 2 и 3 не е осъществяван.

Внос на вещества от приложения 2 и 3 се извършва след регистриране на вноса от министъра на икономиката или от оправомощени от него длъжностни лица. Трансфер от и за територията на страната на посочените вещества се извършва след предварителна писмена декларация по образци № 3 и 3а на Наредба 16-437, подадени в седем дневен срок преди доставката.

През 2014 г. на територията на страната ни за целите на гражданското производство са доставени: 2, 2'-(метилимино)диетанол, 2,2',2''-нитрилотриетанол, диметилфосфит, 2-хлоро-N,N-диетилетанамин хлорид, 2,2''-тиодиетанол и др. Те намират приложение във фармацевтичното производство, ветеринарната медицина, багрилната индустрия и др.

В изпълнение на разпоредбите на ЗЗХО и Наредба 16-437, Националният орган обобщава, одобрява и представя декларациите на Р България в ОЗХО.

През 2014 г. са предоставени следните декларации:

- Годишна декларация за изминали дейности през 2013 г. (Annual Declarations on Past Activities);
- Годишна декларация за планирани дейности за 2015 г. (Annual Declarations on Anticipated Activities).

III. Провеждане на инспекции на територията на Р България

Въз основа на подадените данни в декларациите за производствените дейности, представители на ОЗХО провеждат на територията на страната ни инспекции, които имат за цел да докажат верността на обявените дейности, както и отсъствието на производство на вещество от Приложение 1 на ЗЗХО.

През 2014 г. на територията на Р България бе проведена една инспекция.

¹ вкл. рицин и сакситоксин

IV. Предоставяне на помощ и защита от химически оръжия

Р България предоставя годишни данни за Националната програма за защитни цели в областта на компетенциите на Министерство на вътрешните работи и Министерство на отбраната.

В изпълнение на чл. X на Конвенцията, страната ни е декларирала готовност да предостави защитни облекла и противогази на друга държава-член в случай, че срещу нея бъдат използвани химически оръжия.

Актуална информация за дейността на ОЗХО се публикува на интернет страницата на организацията www.opcw.org